

SRBIJA U 2019. GODINU ULAZI UKORENJENA MEĐU ZEMLJAMA KOJE SISTEMSKI KRŠE RADNIČKA PRAVA

Vlast igra dok bogati

Piše: Dragica Bg. Pušonjić

I na izmaku ove godine, sa vlašću koja navodno izgara u bici za prava radnika, stanje radnih prava u Srbiji odlikava nazorovska poduka: Ćuti i trpi, jer ničeg nema važnijeg od hleba i najveća je sreća trbuh pun! Naime, do te se mere izobičajilo poštovanje ustavnih i zakonskih garancija za rad na novu 2019. Srbija, prema ocenama iz Brisela, dočekuje na pretposljednem mestu u Evropi gledano na subjektivno blagostanje radnika. A na svetskom nivou, po podacima Međunarodne konferencije sindikata, pustili smo korenje u grupi država koje sistemski krše radnička prava.

Ima logike u tom saldu. U patriotskom zanosu tokom razbijanja SFR Jugoslavije iznedrena je krilatica „Ješćemo korenje“, hipnotička poruka bez vizionarstva koje se od Branka Kostića (političara) nije ni moglo očekivati. Korenje, istina, ne vrebava iza zaumlja vlasti, ali su nam prava radnika uzduž i popreko suspendovana, pogažena, ukinuta ili bagatelisana. Sami radnici kao da su u istoj laboratoriji u kojoj nekakav vrhovni poslodavac istražuje: koliko dugo čovek može da živi uz maksimum rada i minimum primanja.

Za one kojima bi ovo poređenje moglo da bude prejako, tu su podaci izneti na konferenciji „Radna prava su naša prava“, održanoj ovih dana Beogradu, u organizaciji Fondacije Centar za javno pravo i uz podršku Međunarodnog centra „Olof Palme“.

Poslodavci kriju poginule

Dakle, u Srbiji je tokom 2017. bilo ukupno 10.213 povreda na radu, od čega devet sa smrtnim ishodom, 898 teških telesnih povreda, 677 teških povreda prilikom dolaska ili odlaska s posla i 8.628 lakih povreda na radu. Najgore je u preradivačkoj industriji, s tim što poslodavcima najviše smetaju pravila koja se tiču bezbednosti na radu! Do ove slike stanja došla je Uprava za bezbednost i zdravlje na radu, koja deluje pri resornom ministarstvu. Iste te 2017, međutim, prema evidenciji Republičkog fonda za zdravstveno osiguranje – na radnom mestu je smrtno povreda zadobilo čak 39 uposlenika, teške telesne povrede njih 3.708, a lake telesne povrede 17.558 radnika. Neshvatljive razlike u podacima ove vrste, razlike koje izviru iz državnih institucija, dodatni su odraz potpunog kolapsa radnih prava u nas.

Svi ovi podaci su na pomenutom skupu izneti u okviru „Izveštaja o stanju radnih prava u Srbiji 2018“, čiji je autor Ivan Sekulović, savetnik za javne politike Fondacije Centar za demokratiju. Inače, ovaj izveštaj skenira tri oblasti (bezbednost i zdravlje na radu, radno pravo i socijalni dijalog), a u spektru od jedan do pet prosečna ovogodišnja ocena stanja radnih prava u Srbiji je 2,3. Izveštaj se, nadalje, poziva na nalaze inspektora rada i navodi da je u kontrolisanim preduzećima najčešći prestup – ne utvrđivanje prava, obaveza i mera u vezi sa bezbednošću i zdravljem na radu mladih, žena zaposlenih na mestima s povećanim rizikom, invalida i profesionalno obolelih.

Inspektori su obavili 919 kontrola povodom smrtnih povreda, teških povreda sa smrtnom posledicom, teških povreda, kolektivnih povreda i lakih povreda na radu. Od toga, 23 zbog smrtnih povreda na radu i 16 zbog teških povreda koje su uzrokovale smrt. Našli su da je radni odnos imalo samo 70 odsto stradalih, dok je čak 30 odsto poginulih radilo na crno. Povrh toga, poslodavci ignorišu zakonsku obavezu da u roku

Tabela 2: Pregled planiranih i usvojenih predloga zakona i propisa u oblasti bezbednosti i zdravlja na radu za 2018.

Naziv propisa	Rok	Da li je obaveza ispunjena ⁶⁰
Predlog zakona o potvrđivanju Konvencije MOR broj 189 o bezbednosti i zdravlju na radu u poljoprivredi	Decembar 2018.	Ne
Pravilnik o izmenama i dopunama Pravilnika o preventivnim merama za bezbedan i zdrav rad na radnom mestu	-	Ne
Pravilnik o izmenama i dopunama Pravilnika o programu, načinu i visini troškova polaganja stručnog ispita za obavljanje poslova bezbednosti i zdravlja na radu i poslova odgovornog lica	Decembar 2018.	Ne
Pravilnik o izmenama i dopunama Pravilnika o preventivnim merama za bezbedan i zdrav rad pri korišćenju sredstava i opreme za ličnu zaštitu na radu	Decembar 2018.	Ne
Strategija bezbednosti i zdravlja na radu u Republici Srbiji za period od 2018. do 2022. godine sa Akcionim planom za sprovođenje Strategije bezbednosti i zdravlja na radu u Republici Srbiji za period od 2018. do 2022. godine	Decembar 2018.	Ne

od 24 sata od nastanka povrede prijave inspekciji svaku smrtnu, kolektivnu ili tešku povredu na radu, kao i onu povredu zbog koje zaposleni nije sposoban da radi duže od tri dana. I izgubljene živote bi da strpaju pod tepih.

Tokom ove godine stanje, nažalost, nije poboljšano. Na konferenciji je, uz pozivanje na medije (jer će državna statistika biti poznata tek 2019), saopšteno da je tokom 2018. zbog povreda na radu 29 ljudi izgubilo život.

Otkazi bez objašnjenja

„U drugoj polovini ove godine dogodilo se nekoliko uzastopnih nesreća na radu sa smrtnim ishodom u Beogradu“, piše u „Izveštaju o stanju radnih prava u Srbiji 2018“. „Povodom pogibije dvojice radnika na gradilištu 'Belgrade Waterfront', Zoran Đorđević, ministar za rad, izjavio je da inspekcija rada nije izdala saopštenje jer je investitor dao potpunu informaciju o tom slučaju. On je u oktobru izjavio da su situacije u kojima radnici stradaju 'posledica nemara poslodavaca koji sebi daju pravo da uskraćuju radnicima osnovna prava', dok je Krista Sedlaček, direktorka Evropske agencije za

▶▶ **Čak 30 odsto poginulih radilo na crno, a poslodavci ignorišu zakonsku obavezu da u roku od 24 sata od nastanka povrede prijave inspekciji svaku smrtnu, kolektivnu ili tešku povredu na radu**

▶▶ **Koliko dugo čovek može da živi uz maksimum rada i minimum primanja?**

bezbednost i zdravlje na radu, pohvalila Srbiju, rekavši da može da bude primer drugim zemljama EU jer je povećala broj inspeksijskih nadzora i dala veća ovlašćenja i inspekciji i Upravi za bezbednost i zdravlje na radu“.

Situacija deluje shizofreno. Radna prava su neotuđivi deo ljudskih prava i Centar smatra da su ona danas najugroženija, objašnjava Sekulović odakle kampanja „Radna prava su naša prava“.

„Radna eksploatacija je u Srbiji danas izuzetno raširena i to obični ljudi dobro znaju“, kaže Sekulović za naš list. „I predstavnici sindikata su na ovoj konferenciji rekli da dobijaju mnogo pritužbi na dnevnom nivou. Uslovi rada u Srbiji su generalno dehumanizujući za državu koja pretenduje da uđe u EU. Radnici se najviše žale na uslove rada, na to da nemaju pravo na odmor u toku dana, na zloupotrebu prekovremenog rada koji se ne plaća ili traje više od zakonskog maksimuma, na neispalčavanje ugovorene zarade, nezakonite otkaze koje dobijaju preko noći, bez objašnjenja.“

Poslodavci čak i poštom vraćaju radne knjižice svojim zaposlenima, bez reči objašnjenja, a tome u kraj ne staju institucije u okviru upravne vlasti u državi. Dok imamo različite podatke o smrtnosti i povredama na radu, „bilans“ psihološke i emotivne štete koje uposlenici trpe tokom rada nije sveden, a kamoli prelivanje te štete na njihove porodice, samim tim i društvo u celini.

„Sveprisutan je mobing“, ističe Sekulović. „Mobing više nije izuzetak. To su epidemijske razmere u Srbiji i ljudi dobro znaju šta je to, iz prve ili druge ruke, mada do nekoliko godina unazad ni pravnici nisu znali šta je mobing, pa su morali da ga izuče. Ova epidemija je posledica političkog narativa u kome se poslodavac stavlja iznad svega, tako da više ne važi *in favorem laborem*, u korist rada. To potvrđuje nezavisna

diriguju

ocena Međunarodne konferencije sindikata da se kod nas propisi donose u korist poslodavaca. To je ono što i mi vidimo. Uprkos tome poslodavci se žale, konkretno Savet stranih investitora (SSI), da nam je zakonodavstvo rigidno i da su im loši uslovi poslovanja. Njima, dakle, ni ovakvo stanje kakvo imamo nije dovoljno dobro, mada smo sada veoma daleko od onoga što smo imali pre 2000. godine!“

Ministar Đorđević oterao sposobne

U oblasti bezbednosti na radu imamo veoma malo stručnjaka, ali ni od njih nema vajde. Zašto?

„Pravo pitanje je odakle sve kreće“, ukazuje Sekulović. „U Ministarstvu rada imali smo Veru Božić Trefald, gospođu koja je u Briselu toliko parirala službenicima Evropske komisije da nisu mogli da izađu na kraj sa njenim poznavanjem evropskih direktiva. Oterao ju je ministar Đorđević, to mu je bilo jedno od prvih kadrovskih rešenja. Odatle sve kreće. Onda možete da zamislite u kakvom su položaju niži službenici Uprave za bezbednost i zdravlje na radu, koja je mozak sistema i trebalo bi da u sferu rada unese najbolje standarde. Iako nije dovoljno samo osmisliti, jer valja to i primeniti, jedna od prvih mera štednje bilo je otpuštanje sedamdesetak inspektora rada, koji su glavni u kontroli primene radnopravnih propisa. Na sve to, pre neki dan je zabrana zapošljavanja u javnom sektoru produžena do kraja naredne godine, tako da nemate ni mozak, ni sredstvo za zaštitu koja će biti sve potrebna jer se građevinarstvo, iz ovih ili onih razloga, zahuktalo. Povodom smrti radnika u 'Beogradu na vodi' imamo indikativno i dosad neviđeno odustajanje od nadležnosti inspekcijanskog nadzora jer ministar kaže da je investitor sve objasnio, kao da je to eksteritorijalno, kao da nije teritorija Srbije.“

U ovogodišnjem izveštaju o stanju radnih prava najgora ocena data je upravo za oblast bezbednosti na radu.

„Tu su podaci neuredni, ne možete da znate kakav je trend kada uporedite podatke Uprave za bezbednost, Inspektorata za rad, Republičkog fonda za zdravstveno osiguranje“, govori Sekulović. „Srbija nema jedinstveni registar povreda na radu, kasni se nekoliko godina. Tvrdi se da će tek 2022. biti uspostavljen u punom obliku. Čak i da to bude, kašnjenje je opet nedopustivo. Tek pre neki dan usvojili su Strategiju bezbednosti i zdravlja na radu 2018–2022, ali to je tridesetak stranica dokumenta kojim Vlada opet krši neke svoje metodologije, a nije uradila analizu šta je valjalo i šta nije valjalo u primeni prethodne strategije.“

Sve u svemu, u oblasti bezbednosti i zdravlja na radu opstaje paradoks da imamo veliki broj smrtno stradalih radnika iako je povećan broj inspekcijanskih nadzora. Za to vreme, vlasti nisu usvojile nijedan propis iz ove oblasti koji je bio planiran za ovu godinu (jedan zakon i tri pravilnika), a onomad su doneli pomenutu zbrzdoljenu strategiju. Državni Savet za bezbednost i zdravlje ove godine nijednom nije zasedao, pa je u „Izveštaju o stanju radnih prava u Srbiji 2018“ stanje u ovom segmentu radnih prava ocenjeno dvojkom. Mada, pitanje je odakle uopšte prelazna ocena.

Savet stranih investitora upravlja Vladom

U oblasti radnog prava, gde reforma teče punih 13 godina u pravcu liberalizacije i olabavljenja radnih odnosa, veliki je broj nerešenih pitanja u vezi sa usvojenim propisima koji su loši ili se nakaradno primenjuju. Na to suprotstavljeno

Tabela 3: Pregled planiranih i utvrđenih predloga zakona u oblasti socijalnog dijaloga za 2018.

Naziv propisa	Rok	Da li je obaveza ispunjena ⁶⁸
Predlog zakona o izmenama i dopunama Zakona o mirnom rešavanju radnih sporova	Januar 2018.	Da
Predlog zakona o socijalno-ekonomskom savetu	Decembar 2018.	Ne
Predlog zakona o štrajku	Decembar 2018.	Ne

gledaju poslodavci i sindikati, a Vlada Srbije se, umesto da balansira odnos poslodavci-zaposleni, „bori za radnika“, prema mantri ministra Đorđevića. Vlasti ne samo da kasne sa donošenjem zakona, već su u docnji i sa ispunjenjem međunarodnih obaveza. A kad se rokova drže, onda zadovoljavaju interese poslodavaca, za šta je primer Zakon o pojednostavljenom radnom angažovanju na sezonskim poslovima. Ovaj segment stanja radnih prava ocenjen je u Izveštaju za ovu godinu sa 2,6.

Navedimo da je akcioni plan za Poglavlje 19 (Socijalna politika i zapošljavanje), koje uređuje radno pravo, trebalo da po planu rada Vlade bude usvojen u junu, a nije. Tu

Sindikata se najlakše manipuliše

„Postoji problem solidarnosti pokreta koji prate ciljne grupe, a pitanje je i zašto se sindikati ne javljaju zbog ugrožavanja socijalnih prava“, kaže Ivan Sekulović. „Imali smo primer zakona o socijalnoj zaštiti koji je uvređujući. Nikako da se radna, socijalna i politička prava udruže, jer je formula napada na sva prava ista. Udruživanja nema zbog hiperprodukcije propisa, zbog stanja u Skupštini gde pljušte amandmani, zbog odsustva kapaciteta u društvu. I mi, koji se bavimo izučavanjem kršenja ljudskih prava, a radna prava su samo njihov segment, takođe smo fragmentisani jer radimo po projektnom sistemu, atomizovani smo i nepovezani. Sindikati su pak u međusobnoj borbi za članstvo, pa se njima još lakše manipuliše.“

napretka nema od 2016, ocenjuje EK aprila ove godine, uz dodatak da je Zakon o radu iz 2014. delimično u skladu sa evrostandardima i da je „zakonodavni rad zakazao u oblastima kao što su pravo na štrajk, pravni okvir za rad privatnih agencija za zapošljavanje i sezonski rad“. EK prigovara

►► „U Ministarstvu rada imali smo Veru Božić Trefald, gospođu koja je u Briselu toliko parirala službenicima Evropske komisije da nisu mogli da izađu na kraj sa njenim poznavanjem evropskih direktiva. Oterao ju je ministar Đorđević, to mu je bilo jedno od prvih kadrovskih rešenja. Odatle sve kreće“

zato što nema podrške ženama da pomire profesionalne i porodične obaveze, visoki komesar UN zbog nesmanjivanja jaza u zaradi muškaraca i žena, a pogoršana je saradnja sa Međunarodnom organizacijom rada...

Prema izveštaju Međunarodne konferencije sindikata za ovu godinu, na srpsko radno zakonodavstvo najviše utiču interesi poslodavaca. Vlada i parlament su prihvatili 80 odsto preporuka Saveta stranih investitora, koji su dobili npr. veću fleksibilnost korišćenja zapošljavanja na određeno vreme ili za prekovremeni rad. Uticaj SSI postao je očigledan kad je Vlada osnovala radnu grupu za usvajanje svih primedaba SSI iznetih u „Beloj knjizi“, iako oni prigravaraju i sudovima zato što dosuđuju šest zarada zaposlenom

koji je u nezakonitoj proceduri dobio otkaz. Resorno ministarstvo pak čuti povodom pripreme novog zakona o radu, koji stiže na proleće 2020, u okviru čega je Privredna komora Srbije u junu zatražila da poslodavci steknu pravo kontrole bolovanja zaposlenih, što su sindikalci ocenili kao pokušaj zastrašivanja radnika i najavu „još gorih stvari po pitanju radnih prava“.

„Kad je reč o donošenju propisa, stanje je konfuzno i odavno je zašlo u domen apsurdna“, ocenjuje Sekulović. „Donošenje propisa je od te mere lišeno smisla da ne možemo ni da ispratimo šta se sve usvaja, a ima veze sa radom. Recimo, Zakon o penzijsko-invalidskom osiguranju uvodi nove formule zbog kojih ne možete da ostvarite pravo koje je garantovano. Uvode se paušalni kriterijumi i uvećava se diskreciona moć ministara koji paušalno izračunavaju osnovicu za penziju. Kažu, ako bude suficita, penzije će ići niže, iako penzija nije socijalno davanje, već stečeno imovinsko pravo.“

Politika u interesu kapitala

U oblasti socijalnog dijaloga, kao trećeg segmenta stanja radnog prava, nastavlja se veoma loše stanje u kome „nema nikakvog napretka u pogledu tripartitnog dijaloga“, naglašava u ovogodišnjem izveštaju EK. U Socijalno-ekonomskom savetu nema konsenzusa ni o visini minimalne zarade za 2019, a poslodavci, neometani od Vlade, minimalnu zaradu kao izuzetak od zakonskog pravila – tretiraju kao pravilo, što je tek jedan primer izobičavanja zakona. Glavni razlozi za štrajk, i po oceni vlasti, bili su i ostali ekonomsko-socijalne prirode. Ali štrajkuje se mahom van fabričkih krugova i najčešće zbog loše privatizacije. Parlament nije usvojio tri planirana zakona, kasni donošenje zakona o štrajku i o Socijalno-ekonomskom savetu. Ali neka od rešenja koja su u pripremi pogoršaće ionako kritično stanje poštovanja radnih prava (npr. ograničavanje prava na štrajk). Zbog svega toga je stanje u oblasti socijalnog dijaloga dobilo ocenu 2,3.

Zašto se Vlada i parlament do te mere odnose neodgovorno prema radu i radnicima?

„Ništa ne postoji van konteksta“, zaključuje Sekulović. „Postoje ideologije, a jedina ideologija vladajuće partije je neoliberalizam u ekonomiji, oni ciljaju da deregulišu sve što mogu u interesu jakih i nauštrb slabijih. Gde je izlaz? Populizam je kao autoimuna bolest, uništiće organizam jednog dana, ne može to dugo da traje. Izlaz je u revitalizaciji evropskog socijalnog modela. Na nivou EU se najviše osmišljava kako kontrirati onima koji bi da štede nauštrb ljudi, a u korist kapitala. Trenutno, najbolje što su smislili jeste 'Evropski stub socijalnih prava', dokument koji je 2017. usvojen u Švedskoj i ima potencijal da bude najava zaokreta ka humanijim politikama, čiji su sastavni deo radna prava.“

Osim autora hipnotičkih krilatica imali smo i vizionare, a među njima je mesto našao Milovan Ilić Minimaks. Stanje radnih prava u Srbiji nadomak treće decenije 21. veka ničim ne protivreči njegovom aforizmu: „Ne znam da li će nas Evropa primiti, ali Afrika nas je već stavila na listu čekanja.“